

ЮРИДИЧНА АНАЛІТИКА

Індикатори існування загального контролю Російської Федерації над збройними силами так званих «ДНР» та «ЛНР» у збройному конфлікті на Сході України протягом 2014-2022 років

Цитувати як: Коваль Д. (2024). Індикатори існування загального контролю Російської Федерації над збройними силами так званих «ДНР» та «ЛНР» у збройному конфлікті на Сході України протягом 2014-2022 років. Truth Hounds, [URL](#)

Індикатори існування загального контролю Російської Федерації над збройними силами так званих «ДНР» та «ЛНР» у збройному конфлікті на Сході України протягом 2014-2022 років

Автор: Дмитро Коваль к.ю.н.
Укладач: Владислав Левчук

ЮРИДИЧНА АНАЛІТИКА

Невеликі дослідницькі публікації Truth Hounds, що надають короткий огляд обраної проблематики та презентують основні висновки, пропозиції або рекомендації.

TRUTH HOUNDS

Українська громадська організація, яка спеціалізується на документуванні та розслідуванні міжнародних злочинів і серйозних порушень прав людини в Україні та інших постраждалих від конфліктів регіонах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії.

Проблематика

1. Міжнародне гуманітарне право для визначення, чи можна віднести дії недержавних збройних формувань до певної держави, використовує тести ефективного контролю (*effective control test*) та загального контролю (*overall control test*). Останній тест застосовується міжнародними кримінальними судами для оцінки інтернаціоналізації неміжнародного збройного конфлікту (**НМЗК**). Підтвердження загального контролю держави над формуваннями, які *de facto* перебувають під її контролем, перетворює збройний конфлікт із неміжнародного¹ у міжнародний² та запобігає уникненню кримінальної відповідальності за воєнні злочини. У контексті збройного конфлікту на Сході України у 2014-2022 роках важливо встановити наступне:
 - якими є критерії існування загального контролю держави над недержавними збройними формуваннями;
 - чи критерії існування загального контролю Росії над недержавними збройними формуваннями дозволяють стверджувати про інтернаціоналізацію збройного конфлікту.
2. З метою формування правової позиції щодо цієї проблематики важливо встановити:
 - Критерії існування загального контролю та їх (не)кумулятивний характер;
 - Застосування Індикаторів загального контролю до збройного конфлікту на Сході України.

Індикатори існування загального контролю

3. Коментарі до Женевських конвенцій та практика міжнародних кримінальних судів, юрисдикцію яких визнала Україна, до критеріїв існування загального контролю відносять наступні показники:

¹ Неміжнародний збройний конфлікт визначається як тривале збройне протистояння, що відбувається між урядовими збройними силами і силами однієї або декількох озброєних груп, або між такими групами, що виникають на території держави.

² Збройний конфлікт, що відбувається між державою, на території якої розгорнувся цей конфлікт, та державою, що втручається у конфлікт «довгими руками» – через загальний контроль над недержавними збройними формуваннями.

- a) організація, координація чи планування військових дій недержавних збройних формувань (НЗФ);³
 - b) фінансування НЗФ, забезпечення зброєю та іншим обладнанням;⁴
 - c) навчання членів НЗФ та забезпечення їх операційною підтримкою;⁵
 - d) поділ спільного кордону з державою, де діють недержавні збройні формування;⁶
 - e) надання в користування власної інфраструктури недержавним збройним формуванням (н. місць позбавлення волі та СІЗО, об'єктів фінансової та судової системи тощо);⁷
 - f) безпосередня участь у збройному конфлікті представників збройних сил держави;
 - g) набір та вербування осіб для участі у збройному конфлікті;
 - h) безпосередні напади на територію відповідної держави, які здійснюються з власної території.
4. Слід зазначити, що окремо, жоден із цих критеріїв недостатній для встановлення факту загального контролю. Однак їхнє кумулятивне використання, що не вимагає доведення кожного з перелічених показників, дозволяє чітко визначити, чи мала держава загальний контроль за недержавними збройними формуваннями, чи ні.⁸

Застосування критеріїв до конфлікту на Сході України

5. Запропонований перелік індикаторів дозволяє наступним чином впорядкувати докази встановлення загального контролю РФ над недержавними збройними формуваннями на Сході України.

³ *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, ICC-01/04-01/06, ICC, 14 March 2012, para. 541

⁴ *Ibid.*

⁵ *Prosecutor v. Delalic et al. (Appeals Judgement)*, IT-96-21-A, ICTY, 20 February 2001, para. 15

⁶ *Ibid.*, para. 47

⁷ Carron D., (2016). *When is a conflict international? Time for new control tests in IHL*. International Review of the Red Cross, p. 1030

⁸ *Prosecutor v. Delalic et al. (Appeals Judgement)*, IT-96-21-A, ICTY, 20 February 2001, para. 42

(а) Організація чи планування військових операцій недержавних збройних формувань

6. Про організацію та планування операцій недержавних збройних формувань в Україні Російською Федерацією може свідчити, зокрема, участь громадян РФ – представників російських силових структур і спецслужб – у проросійських рухах у східних регіонах України з метою поширення сепаратистських настроїв. Наприклад, організація мітингів під лозунгом «Донбас – це Росія» у Донецьку у квітні 2014 року громадянином РФ Олександром Бородаєм, який був пов'язаний з ФСБ РФ, та його подальше призначення на посаду «прем'єр-міністра» так званої «ДНР» свідчить про російське втручання.⁹
7. Іншим свідченням організації діяльності недержавних збройних формувань є вторгнення «групи Стрелкова» з території РФ у Донецьку область у квітні 2014 року, очолюване колишнім полковником ФСБ Ігорем Гіркіним (Стрелковим), яке призвело до захоплення м. Слов'янськ. Участь у цій групі російських військових була особисто підтверджена самим Гіркіним в одному з інтерв'ю.¹⁰ Іншим доказом допомоги РФ в організації діяльності збройних груп на Сході України є наявність організованих груп із Росії, які підтримали місцеві сепаратистські формування на території Луганської та Донецької областей.¹¹ Це підтверджується записом перехоплених переговорів представників диверсійної групи ГРУ Генштабу ЗС РФ від 14 квітня 2014 року.¹²
8. Крім цього, непрямим доказом допомоги недержавним формуванням із плануванням військових операцій можуть бути факти концентрації військової техніки та розгортання відповідної інфраструктури та логістичних вузлів РФ біля кордону з Україною навесні 2014 року. Фото, датовані кінцем березня-квітня 2014 року, які оприлюднило Верховне командування союзних військ НАТО в Європі, підтверджують ці дії.¹³ Аналогічні докази були надані Україною в обґрунтування позову до

⁹ *Where are they now? Five years ago, the bloodiest European war of the 21st century began in eastern Ukraine. Here's what's become of those early separatist leaders*, (2019). Meduza, [URL](#).

¹⁰ Телеканал ICTV, (2016). *Новороссиа. Цена проекта – документальный фильм про войну на Донбассе*. YouTube, час: 00:21:30, [URL](#) (Дата звернення: 19.08.2024)

¹¹ *ГРУ ГШ РФ на Донбасі: Історія мого відрядження*, (2019). Чорне Сонце, [URL](#);

¹² *СБУ: спецназ РФ веде розвідку та здійснює диверсії на Донбасі*, (2015). Настоящее Время, [URL](#); *СБУ: у Слов'янську перехоплено розмови між бійцями ГРУ*, (2014). LB.ua. [URL](#).

¹³ *Спутники НАТО засняли российские войска у границ Украины*, (2014). BBC News Русская служба, [URL](#).

Міжнародного суду ООН проти Росії в справі про порушення останньою Міжнародної конвенції про запобігання фінансування тероризму.¹⁴

(b) Фінансування недержавних збройних формувань, забезпечення їх зброєю та іншим обладнанням

9. Фінансування передбачає не лише грошову підтримку, але й інші види матеріального забезпечення – насамперед, зброєю, обладнанням, супутніми товарами (н. пальне, запчастини, витратні матеріали).

(b)(i) Докази фінансової (грошової) та іншої нематеріальної підтримки:

10. Фінансування бойовиків так званих «ДНР» і «ЛНР» здійснювалося російськими політичними партіями – ЛДПР і КПРФ – та їхніми керівниками особисто.¹⁵ У липні 2014 року Головний слідчий відділ МВС України відкрив відповідну справу для розслідування цих дій¹⁶. Зазначені політичні партії є значною мірою підконтрольні російській владі. Станом на 2021 доля державного фінансування РФ у доходах зазначеної ЛДПР становила 97%.¹⁷ За перший квартал 2023 року, відповідно до даних Центрального виборчого комітету Росії, друге місце у загальному виділеному державному бюджеті посіла КПРФ із 1,6 мільярдами рублів, а третє – ЛДПР – із 661 мільйоном рублів.¹⁸ Не секрет, що російські олігархи завжди йшли пліч-о-пліч з російською владою, незалежно від реального уособлення останньої.¹⁹ Участь у фінансуванні збройних груп також брав російський

¹⁴ *Case concerning application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v Russian Federation), Memorial of Ukraine*, ICJ, 12 June 2018, para. 170

¹⁵ *ЛНР раскрыла один из своих источников финансирования – Компартия России*, (2014). InfoResist. [URL](#); Полищук М., (2016). *Генпрокуратура судит украинца, перегнавшего Тигр Жириновского в Луганск*. КР.УА, [URL](#).

¹⁶ *МВС порушило кримінальні справи проти Зюганова і Жириновського*, (2014). LB.ua, [URL](#).

¹⁷ Ляпунов К., (2021). *Полет стервятников. Как зарабатывает Либерально-демократическая партия России*. LENTA.RU, [URL](#).

¹⁸ Мухаметшина Е., (2023). *Политические партии с начала года получили финансирование на 8,3 млрд рублей*. Ведомости, [URL](#).

¹⁹ Markus S., (2022). *Meet Russia's Oligarchs, a Group of Men Who Won't Be Toppling Putin Anytime Soon*. Harvard University, [URL](#).

олігарх Костянтин Малофеев, що вважається одним з найбільших сторонників російського втручання на територію України.²⁰

11. Ігор Гіркин (Стрелков) особисто підтверджував в інтерв'ю деякі з вищенаведених фактів:

«00:28:24 – Он [Константин Малофеев] финансировал и мою деятельность [в Крыму], и не только мою. Об остальном я говорю в данном случае не считаю возможным;

02:09:45 – Сурков, как минимум, способствовал назначению на должности людей в “ДНР” [...] из местных элит.»²¹

(b)(ii) Докази матеріальної підтримки:

12. У червні та липні 2014 року Україна провела Антитерористичну операцію (АТО) з метою повернути території, захоплені недержавними збройними формуваннями. У відповідь на це Російська Федерація почала постачати важку зброю до так званих «ДНР» і «ЛНР». Наприклад, у червні спостерігачі ОБСЄ повідомили про військовий конвой, що включав танки та бронетранспортери, які їхали з Росії до Луганська та Донецька. Про це зазначається у звіті Моніторингової місії ОБСЄ в Україні – на основі інформації, що надійшла станом на 20 червня 2014 р., 18:00.²² Протягом наступного місяця ОБСЄ повідомила про «повідомлялося про переміщення значної кількості військової техніки через російсько-український кордон», включаючи колону танків та артилерійських установок.²³ Так, МЗС України підтвердило та продемонструвало докази передачі Росією сепаратистським угрупованням переносних зенітно-ракетних комплексів, які раніше знаходилися на зберіганні на військових базах ЗС РФ у місті Єйськ, а вже згодом використовувалися угрупованнями в боях у Луганській та Донецькій областях, зокрема при штурмі пункту пропуску «Маринівка», що на Донеччині.²⁴

²⁰ Стокс Т., (2023). *Кипрская фирма помогала Константину Малофееву переводить деньги после введения против него санкций*. OCCRP, [URL](#).

²¹ Дмитрий Гордон, (2020). *Гиркин (Стрелков). Донбасс, МН17, Гаага, ФСБ, полудохлый Путин, Сурков, Божий суд*. YouTube, час: 00:28:24, 02:09:45, [URL](#) (Дата звернення: 19.08.2024)

²² *Останні новини від Спеціальної Моніторингової місії ОБСЄ в Україні*, (2014). OSCE, [URL](#).

²³ *Latest from the Special Monitoring Mission (SMM) in Ukraine*, (2014). OSCE, [URL](#).

²⁴ *МЗС України оприлюднило докази передачі Росією зброї на Донбас*, (2014). Радіо Свобода, [URL](#).

13. У ході розвідки відкритих даних та моніторингу міжнародна спільнота InformNapalm змогла ідентифікувати понад 40 видів озброєння та спецтехніки нового зразку (2014-2015 рр.), що знаходяться у розпорядженні Збройних Сил РФ на Сході України, та використовувались бойовиками в якості випробування, а не масово. Так, на озброєнні сепаратистів знаходилися як мінімум 7 типів російських броневих автомобілів, 5 видів танків, 4 типи грузових машин, 3 типи пересувних радіостанцій, 2 типи самохідних артилерійських установок, 4 типи ЗРК комплексів, понад 7 типів БПЛА, 2 типи системи РСЗВ, СНАР та РЕБ.²⁵
14. Інтерв'ю Ігоря Гіркина (Стрелкова) «Момент Истины для Дмитрия Гордона: «Игорь Стрелков террорист!» Как все было на самом деле» від 22 травня 2020 року загально підтверджує факти постачання вантажів із РФ:

«00:06:23 – получили доступ к границе [Украины с РФ], хотя он был под постоянным артобстрелом, постоянно мы теряли и грузы, и людей, но тем не менее, какое-то снабжение через этот коридор шло в течение двух недель».²⁶

(с) Навчання членів недержавних збройних формувань, забезпечення операційною підтримкою недержавних збройних формувань

15. Крім того, Російська Федерація надавала своїм довіреним особам на Сході України критичну підтримку для здійснення нападів на українську територію, включаючи підготовку на території РФ. Зокрема, в Білгородській та Тамбовській областях Росії, а також у тимчасово окупованому Криму, були створені навчальні табори для бойовиків. Про це відкрито заявляли самі ватажки самопроголошених республік та незаконних збройних формувань. Наприклад, Олександр Захарченко, самопроголошений лідер т.зв. «ДНР», публічно визнав у серпні 2014 року, що «є 1200 осіб, які пройшли підготовку протягом чотирьох місяців на території Російської Федерації і були введені сюди у найвідповідальніший момент»²⁷.

²⁵ База даних та відеографіка нового озброєння ЗС РФ на Донбасі, (2016). InformNapalm, [URL](#) (Дата звернення: 27.08.2024)

²⁶ Дмитрий Гордон, (2020). Гиркин (Стрелков). Донбасс, МН17, Гага, ФСБ, полудохлый Путин, Сурков, Божий суд. YouTube, час: 00:06:23, [URL](#) (Дата звернення: 19.08.2024)

²⁷ Walker S., (2014). Ukraine rebel says he has 1,200 fighters 'trained in Russia' under his command. The Guardian, [URL](#).

(d) Наявність спільного кордону з державою, де діють недержавні збройні формування

16. У травні та червні 2014 року підтримувані Росією незаконні збройні формування разом із російськими військами захопили контроль над частиною українсько-російського кордону. З урахуванням тимчасової неспроможності України контролювати свою частину кордону, РФ почала відкрито направляти зброю та персонал до своїх довірених осіб, зокрема у т.зв. «ДНР» і «ЛНР». До прикладу 17 травня 2014 року шість важких вантажівок «КамАЗ», завантажених вогнепальною зброєю, перетнули кордон із Російської Федерації в напрямку Кульниково. 29 травня 2014 року РФ направила чеченський «Східний» батальйон для підтримки операцій т.зв. «ДНР», а 30 травня 2014 року підрозділ прикордонної служби «Дякове» у Луганську зупинив групу людей, включаючи громадян Росії та України, вивантаживши 43 одиниці вогнепальної зброї, 74 ящики з боєприпасами та гранати з метою передачі їх незаконним збройним формуванням, пов'язаним з «ЛНР».²⁸
17. Зі слів Ігоря Стрелкова (Гіркина) з відео на каналі «АТО Донецк»:

«00:19:14 – Сейчас многие [...] реально не знают, что вся линия границы [Украины с РФ], кроме крохотного Изваринского коридора, который тоже удерживался группой 205-го, который подчинялся не Луганску или Донецку, а мне [...], была в руках украинских военных».²⁹

(e) Надання власної інфраструктури недержавним збройним формуванням

18. Загальновідомо, що на територіях так званих «ДНР» і «ЛНР» використовується російська валюта, що свідчить серед іншого про доступ так званих «ДНР» і «ЛНР» до російської фінансової інфраструктури.³⁰ Так, на території самопроголошеної «ЛНР» рубль офіційно став основною грошовою одиницею з 1 березня 2017 року.³¹

²⁸ *Хроніки Східноукраїнських республік 2014 року*, (2014). LiveJournal, [URL](#).

²⁹ АТО Донецк, (2020). *Ігорь Всеволодович Гиркин (Ігорь Иванович Стрелков) на каналі АТО Донецк*. YouTube, час: 00:19:14, [URL](#) (Дата звернення: 19.08.2024)

³⁰ *У ДНР встановили російський рубль єдиною обліковою валютою*, (2015). РБК-Україна, [URL](#).

³¹ *В "ЛНР" заявили, що їх "офіційною" валютою стане російський рубль*, (2017). УНІАН, [URL](#)

19. У розслідуваних в Україні кримінальних провадженнях неодноразово наводились докази про те, що поранені бійці так званих «ДНР» та «ЛНР» проходили лікування в Росії.³² Також затримані в ході конфлікту українські військові часто опиняються в СІЗО на території РФ. Часом навіть судове переслідування окремих українських військових проводиться в РФ. Усе це свідчить про те, що Росія надає свою медичну, пенітенціарну та судову інфраструктуру для використання представникам так званих «ДНР» та «ЛНР».

(f) Безпосередня участь у збройному конфлікті представників збройних сил держави

20. Зафіксовані факти участі військовослужбовців у конфлікті на Донбасі датуються серединою серпня 2014 року. Досліджень та даних у відкритих джерелах є багато; існують навіть бази даних щодо російських військ, що воювали на Донбасі.³³

(g) Набір та вербовка осіб для участі у збройному конфлікті

21. У мережі Інтернет неодноразово з'являлися повідомлення про вербування бійців до недержавних збройних формувань безпосередньо на території РФ.³⁴ Частково питання про вербування військових у Ростові-на-Дону від 4 липня 2014 році розкривається у фільмі «Новоросси́я. Цена проекта – документальный фильм про войну на Донбассе».³⁵

(h) Безпосередні напади на територію відповідної держави з власної території

22. Про випадки транскордонних нападів на Україну з боку Росії йдеться у звітах кількох громадських організацій, що займалися документуванням

³² *В ожидании протеза. Корреспондент The New Times разыскал частный госпиталь в Ростове, где проходят реабилитацию «ополченцы», потерявшие конечности в боях на Донбассе*, (2015). The New Times, [URL](#).

³³ *Інтерактивна база даних російської агресії проти України, Грузії та Сирії*. InformNapal, [URL](#).

³⁴ *10 Years Later, Russian Volunteer Fighters Recall Fueling the War in Donbas*, (2024). The Moscow Times, [URL](#).

³⁵ Телеканал ICTV, (2016). *Новоросси́я. Цена проекта – документальный фильм про войну на Донбассе*. YouTube, час: 00:44:30, [URL](#) (Дата звернення: 19.08.2024)

збройних дій та їхніх наслідків у 2014-2015 роках, в тому числі у звіті ГО «Трус Хаундс»³⁶.

Кваліфікація збройного конфлікту в рішеннях міжнародних організацій та в заявах іноземних держав

23. Хоча кваліфікація збройного конфлікту міжнародними організаціями та іншими державами не свідчить про однозначне існування чи відсутність загального контролю у РФ за НЗФ на Сході України, втім, вона є ілюстративною та посилює попередні висновки, зроблені на основі інших доказів.
24. 30 червня 2014 року головнокомандувач ОЗС НАТО в Європі Філіп Брідлав визнав, що Росія не лише фінансово і матеріально підтримує сепаратистів, але й використовує проти України вбивць-найманців у той час, коли регулярні російські Збройні сили полегшують рух бойовиків, обладнання та фінансів через кордон України.³⁷
25. Однією з перших політичних заяв на міжнародному рівні про визнання дій Росії на Донбасі агресивними є заява Генерального секретаря НАТО А. Расмуссена в серпні 2014 року. Так, після надзвичайного засідання Комісії Україна-НАТО він кваліфікував вторгнення ЗС РФ через східний російсько-український державний кордон як «серйозну ескалацію збройної агресії Росії проти України».³⁸
26. На офіційному політичному рівні Україна визнала Росію державою-агресором лише у січні 2015 році через ухвалення Верховною Радою України Постанови «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї

³⁶ *Звідки прилетіли снаряди? Розслідування транскордонних атак на сході України*, (2017). Truth Hounds, [URL](#).

³⁷ Croft A., Brunstrom D., (2014). *NATO commander accuses Russia of destabilizing eastern Ukraine*. Reuters, [URL](#).

³⁸ *International Legal Classification of the Russian Federation's Actions in the East of Ukraine as an Act of Aggression*, (2015). Borysfen Intel, [URL](#).

ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором».³⁹

27. У червні 2015 року Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію з приводу осіб, які зникли безвісти в Криму та під час українсько-російського конфлікту, де Росія визнана агресором і окупантом.⁴⁰
28. У червні 2015 року Парламентська Асамблея ОБСЄ ухвалила Резолюцію «Продовження очевидних, грубих і невиправлених порушень Російською Федерацією міжнародних норм і принципів ОБСЄ». У ній чітко визначено, що дії РФ в Криму і на Донбасі є актами військової агресії проти України.⁴¹
29. У своєму рішенні у справі «Україна та Нідерланди проти Росії» ЄСПЛ встановив, що з 11 травня 2014 року і принаймні до 26 січня 2022 року на території так званих «ДНР» та «ЛНР» були широко присутні російські військові.

«Існують переконливі докази того, що Російська Федерація надавала політичну, військову та економічну підтримку сепаратистам, а згодом і "ДНР", у тому числі шляхом розгортання російських збройних сил, артилерійської підтримки, впливу на військову стратегію сепаратистів, а також підготовки та оснащення сепаратистів. Ця підтримка мала вирішальне значення для створення і виживання "ДНР".»⁴²

Висновки

30. Наведений огляд індикаторів свідчить про існування загального контролю з боку РФ над недержавними збройними формуваннями на Сході України, зокрема, про це свідчить організація Росією військових операцій зазначених формувань, їхнє фінансування та забезпечення зброєю і супутнім обладнанням, безпосередня участь російських військових у збройному конфлікті на боці

³⁹ Закон України "Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. Офіційний вебпортал Верховної Ради України, [URL](#).

⁴⁰ *Missing persons during the conflict in Ukraine*. Council of Europe: Parliamentary Assembly, [URL](#).

⁴¹ *Resolution on the continuation of clear, gross and uncorrected violations of OSCE commitments and international norms by the Russian Federation*. Council of Europe: Parliamentary Assembly, [URL](#).

⁴² *Case of Ukraine and the Netherlands v Russia*, No. 8019/16, 43800/14, 28525/20, ECtHR, 30 November 2022, par.. 532

цих формувань, а також інші індикатори, що в сукупності дозволяють зробити висновок про наявність загального контролю. Усі ці фактори є важливими аргументами для класифікації конфлікту як міжнародного, що вже було визнано низкою міжнародних організацій, національних судів та ЄСПЛ.